

## پژوهشی

# سیاست‌های سلامت در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی

اعظم رئوفی<sup>۱</sup>، امیرحسین تکیان<sup>۲\*</sup>، هاجر حقیقی<sup>۱</sup>، خاطره خانجانی<sup>۳</sup>، علیرضا اولیایی منش<sup>۴</sup>، عفت محمدی<sup>۵</sup>

۱. کاندیدای دکتری تخصصی سیاست‌گذاری سلامت، گروه مدیریت، سیاست‌گذاری و اقتصاد سلامت، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی تهران؛ تهران، ایران
  ۲. استاد و رییس گروه سلامت جهانی و سیاست‌گذاری عمومی، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی تهران، عضو وابسته فرهنگستان علوم پزشکی ایران، بنیان‌گذار اندیشکده حکمرانی خوب سلامت، دانشگاه علوم پزشکی تهران، مرکز تحقیقات عدالت در سلامت، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران
  ۳. اندیشکده حکمرانی خوب سلامت، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران
  ۴. استاد گروه پرداخت و منابع مالی نظام سلامت، مؤسسه ملی تحقیقات سلامت، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران
  ۵. استادیار مرکز تحقیقات عدالت در سلامت، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران
- \*نویسنده مسئول: takian@tums.ac.ir

پذیرش مقاله: ۱۴۰۱/۰۶/۰۲

دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۱۱/۰۱

### چکیده

**زمینه و هدف:** پژوهش حاضر با هدف تبیین گزینه‌های سیاستی نظام سلامت در راستای عملیاتی کردن توصیه‌های مقام معظم رهبری در بیانیه گام دوم انقلاب صورت گرفته است.

**روش:** پس از تحلیل محتوای کیفی بیانیه و شناسایی کاربردهای مضامین احصاء شده در حوزه سلامت از طریق مصاحبه با خبرگان به استخراج گزینه‌های سیاستی نظام سلامت در هر یک از ابعاد هفت‌گانه بیانیه پرداختیم. سپس گزینه‌های سیاستی ارائه شده با استفاده از ترکیب روش دلفی و تاپسیس فازی نهائی شدند.

**یافته‌ها:** طبق توافق خبرگان، «توانمندسازی محقق و سیاست‌گذار از طریق آموزش»؛ «پویش‌های رسانه‌ای در خصوص افزایش آگاهی عمومی از اخلاق حرفه‌ای پزشکی از جمله حقوق بیمار»؛ «افزایش توجه سیاست‌گذاران به مراقبت‌های اولیه بهداشتی، توسعه و روزآمد کردن شبکه بهداشتی-درمانی کشور و تحقق همه جانبه اصل اولویت پیشگیری»؛ «رفع انحصار تولید، توزیع و ارائه دارو، تجهیزات پزشکی و خدمات سلامت»؛ «کارآفرینی در حوزه سلامت اقتصاد مقاومتی و اشتغال‌زایی»؛ «نظارت و پایش مداوم اثرات تحریم‌های اقتصادی بر پیامدهای سلامتی و برنامه‌ریزی مناسب براساس پیامدها» و «ارائه راهنمایی در رابطه با اهمیت سبک زندگی سالم در دوران کودکی به خانواده‌ها از طریق مراکز بهداشتی» از بالاترین اولویت در راستای نهادینه‌سازی بیانیه در سیاست‌گذاری‌های نظام سلامت کشور در هر یک از ابعاد بیانیه برخوردار هستند.

**نتیجه‌گیری:** به‌رغم تلاش‌های صورت گرفته و پیشرفت‌های چشم‌گیر در نظام سلامت کشور، دستیابی به تعالی همه جانبه در گام دوم انقلاب اسلامی و ارتقای روزافزون سلامت، مستلزم تلاش بیش از پیش سیاست‌گذاران نظام سلامت در جهت تدوین سیاست‌ها با نگاه گسترده‌تر به حاکمیت مطلوب نظام سلامت در هر یک از ابعاد بیانیه می‌باشد.

**کلیدواژه‌ها:** ارائه مراقبت‌های بهداشتی، اصلاحات مراقبت‌های بهداشتی، برنامه‌ریزی بهداشتی، سیاست بهداشت

### مقدمه

معنویت و اخلاق؛ اقتصاد؛ عدالت و مبارزه با فساد؛ استقلال و آزادی؛ عزت ملی، روابط خارجی و مرزبندی با دشمن؛ و سبک زندگی پرداخته‌اند که به موضوعات بسیار مهمی برای زمان حال و آینده اشاره دارد (۱، ۳). از این سند می‌توان به عنوان نقشه راهی برای تدوین سیاست‌ها و راهبردهای اجرایی بهره برد (۴).

مدیریت بهینه و بهبود مستمر نظام سلامت، به عنوان یکی از ارکان اساسی جامعه پایدار و یکی از نمونه‌های عمده‌ای است که در توصیه‌های

بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی در ۲۲ بهمن ۱۳۹۷ و به مناسبت چهلمین سالگرد پیروزی انقلاب توسط مقام معظم رهبری صادر شد. این سند بالادستی به مثابه منشوری خطاب به همه ایرانیان و با هدف خودسازی، جامعه‌سازی و تمدن‌سازی در فصل جدید چهل ساله دوم انقلاب اسلامی است (۱، ۲). رهبر معظم انقلاب در این بیانیه به ترسیم مسیر آینده کشور و ارائه توصیه‌هایی در هفت بعد (مقوله) علم و پژوهش؛

## روش

مطالعه حاضر یک مطالعه کیفی است که به صورت مقطعی در بهار و تابستان ۱۴۰۰ انجام شد. در ابتدا، با استفاده از تحلیل محتوای کیفی مباحث مرتبط با نظام سلامت از متن بیانیه احصاء شد. طی این فرآیند، محتوای بیانیه تحلیل و بندهایی از آن که به طور مستقیم و غیرمستقیم به نظام سلامت مرتبط بودند و یا می توانستند در نظام سلامت مصداق و موضوعیت داشته باشند، استخراج و به صورت موضوعی دسته بندی شدند. سپس در هر یک از ابعاد (مقوله های) هفت گانه بیانیه زیرمقولات و کدهای مرتبط با نظام سلامت استخراج و با در نظر گرفتن زیرمقولات و کدهای استخراج شده کاربست هر یک از آن ها در نظام سلامت تدوین شد. برای تأیید روایی و پایایی نتایج، از روش لینکلن و گوبا استفاده شد (۸) و چهار نفر از اعضا تیم پژوهش به صورت مجزا به تحلیل داده ها پرداختند. در پایان طی دو جلسه مشترک کدهای استخراج شده توسط هر یک از اعضا مورد بررسی و اجماع نظر همه اعضا قرار گرفت. برای نهایی سازی کاربست ها و ارائه گزینه های سیاستی نظام سلامت، در مرحله سوم مطالعه از شش خبره و صاحب نظر حوزه سلامت مصاحبه های نیمه ساختاریافته به عمل آمد. برای مدیریت پردازش داده ها از نرم افزار Maxqda، نسخه ۲۰ استفاده شد.

در مرحله چهارم در یک مطالعه ترکیبی (کمی و کیفی)، گزینه های سیاستی شواهدمحور در راستای اجرایی کردن هریک از اهداف و راهبردها بر مبنای بیانیه گام دوم انقلاب تدوین شد. در این مرحله پس از استخراج راهبردهای اولیه و گزینه های سیاستی براساس تحلیل محتوای بیانیه، مرور متون و مصاحبه با خبرگان، برای نهایی سازی راهبردهای پیشنهادی از روش دلفی استفاده شد. شرکت کنندگان در روش دلفی شامل متخصصان یا خبرگانی بودند که چهار خصوصیت دانش و تجربه در موضوع، تمایل، زمان کافی برای شرکت و مهارت های ارتباطی مؤثر را دارا بودند (۹).

اجرای روش دلفی طی سه دور انجام شد. ابزار گردآوری داده ها پرسشنامه ای بود که در دور اول براساس مرور متون و نظرات خبرگان تهیه شده بود. در دور اول فهرستی از گزینه های سیاستی شواهد محور در راستای اجرایی کردن هریک از اهداف و راهبردها و با توجه به وضع موجود کشور در هر یک از ابعاد استخراج شد. در دور دوم پرسشنامه دلفی برای اولویت دهی به سیاست ها برای ۵۰ نفر از اعضای هیئت علمی دانشگاه ها و خبرگان نظام سلامت که به صورت هدفمند و به روش گلوله برفی انتخاب شده بودند، ارسال شد. از این میان، ۲۷ نفر طی یک ماه پرسشنامه را پاسخ دادند و برگرداندند (میزان مشارکت ۵۴ درصد). در هر دور، از خبرگان و صاحب نظران خواسته شد بر اساس مناسبت، مقبولیت، امکان پذیری

کلی بیانیه به آن پرداخته شده است (۲). نگاهی دقیق تر به این مسئله روشن می سازد که بسیاری از معضلات سلامتی و پیشرفت کند برنامه ها و رسیدن به اهداف برنامه های توسعه و همچنین عدم شفافیت در میزان دستیابی به اهداف تعیین شده، ریشه در کمبود آیین نامه ها و سیاست های اجرایی مناسب، فقدان ضمانت اجرائی آیین نامه های موجود، عدم تعیین شاخص هایی برای سنجش و پایش میزان دستیابی به اهداف و ضعف در تدوین برنامه های بعدی براساس میزان شاخص های موجود دارد.

نظام های سلامت بسیار پیچیده هستند و با مشکلات چند وجهی و مزمن سروکار دارند، به طوری که نمی توان ارتباط خطی بین عملکردها، مولفه ها و یا پیامدهای مختلف نظام سلامت یافت (۵). انجام اصلاحات در نظام سلامت و تعیین راهبردهای کلان، بیشتر در قالب تدوین اسناد و سیاست های بالادستی و اهداف و شاخص های مشخص صورت می گیرد (۶). کمبود منابع و تقاضا برای توسعه نظام های سلامت و عدم تأمین مالی نظام سلامت توسط دولت، کاهش ارزش پول ملی، فشار از طرف اهداکنندگان بین المللی، سیاست های ملی و احساس نیاز برای تغییرات قانونی جدید، می توانند مسئول شروع فرآیند تدوین برنامه های کلان و بالادستی در نظام سلامت باشند (۷). تدوین و اجرای چنین برنامه های بلندمدتی در کشورها مستلزم شفاف کردن اهداف و دستاوردهای مورد انتظار در قالب سیاست های کلان کشوری و گزینه های سیاستی هستند.

بیانیه گام دوم انقلاب که ویژگی های یک جامعه ایده آل را به تصویر کشیده است می تواند به عنوان یک اصل در تدوین برنامه ها و سیاست های چهار سال دوم کشور مورد توجه سیاست گذاران قرار گیرد (۴). مسئولیت برنامه ریزی برای اجرایی شدن آرمان های بیانیه گام دوم انقلاب، به عنوان یکی از اسناد بالادستی، برعهده تمام حوزه ها و نهادهای کشور، از جمله حوزه سلامت است (۳). به منظور اجرایی شدن آرمان های بیانیه و تسهیل حرکت در جهت دومین مرحله از انقلاب اسلامی، تبیین و تحلیل واقع بینانه این بیانیه و ترسیم نقشه راه آن به منظور تحقق آرمان ها در حوزه های مختلف از جمله در حوزه نظام سلامت امری ضروری و غیرقابل اجتناب است (۱، ۲). از این رو، با بهره گیری از توصیه های گام دوم انقلاب، می توان با تدوین و اجرایی کردن یک برنامه جامع به توسعه پایدار و ارتقای جایگاه جمهوری اسلامی ایران در حوزه سلامت دست یافت (۱). برای عینیت بخشیدن به این آرمان ها، الزامی است در هر یک از ابعاد هفت گانه این بیانیه، اهداف شناسایی و تبیین و بسته های سیاستی پیشنهاد شوند (۲). مطالعه حاضر به سفارش فرهنگستان علوم پزشکی و با الهام از بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، با هدف بررسی فرآیندهای مرتبط با بندهای سیاستی «بیانیه گام دوم مقام معظم رهبری» و در نهایت تدوین گزینه های سیاستی نظام سلامت ایران انجام شده است.

## یافته‌ها

تحلیل محتوای هر یک از ابعاد هفت‌گانه بیانیه و کاربست آن‌ها در حوزه سلامت، در جدول ضمیمه ۱ و ۲ ارائه شده است. در مقوله علم و پژوهش ۵ زیرمقوله، ۱۵ کد و ۱۲ کاربست؛ در مقوله معنویت و اخلاق ۴ زیرمقوله، ۱۴ کد و ۱۵ کاربست؛ در مقوله اقتصاد ۶ زیرمقوله، ۲۳ کد و ۳۳ کاربست؛ در مقوله عدالت و مبارزه با فساد ۳ زیرمقوله، ۱۳ کد و ۲۰ کاربست؛ در مقوله استقلال و آزادی ۳ زیرمقوله، ۷ کد و ۱۱ کاربست؛ در مقوله عزت ملی، روابط خارجی و مرزبندی با دشمن ۵ زیرمقوله، ۱۵ کد و ۱۲ کاربست؛ و در مقوله سبک زندگی ۱ زیرمقوله و ۳ کاربست در حوزه سلامت شناسایی شدند.

نتایج مراحل دلفی و تاپسیس فازی در جداول ۱ تا ۷ آورده شده است (به دلیل محدودیت فضا تنها گزینه‌هایی که ارزش‌های نزدیکی نسبی بالای ۰/۶ را کسب کردند در متن مقاله قید شده و جداول کامل در ضمیمه ۳ تا ۸ ارائه شده‌اند). طبق توافق نظر خبرگان، در بعد علم و پژوهش «توانمندسازی محقق و سیاست‌گذار از طریق آموزش»؛ در بعد معنویت و اخلاق «پوشش‌های رسانه‌ای در خصوص افزایش آگاهی عمومی از اخلاق حرفه‌ای پزشکی از جمله حقوق بیمار»؛ در بعد اقتصاد «افزایش توجه سیاست‌گذاران به مراقبت‌های اولیه بهداشتی، توسعه و روزآمد کردن شبکه بهداشتی-درمانی کشور و تحقق همه‌جانبه اصل اولویت پیشگیری»؛ در بعد عدالت و مبارزه با فساد «رفع انحصار تولید، توزیع و ارائه دارو، تجهیزات پزشکی و خدمات سلامت»؛ در بعد استقلال و آزادی «کارآفرینی در حوزه سلامت اقتصاد مقاومتی و اشتغال‌زایی»؛ در بعد عزت ملی، روابط خارجی و مرزبندی با دشمن «نظارت و پایش مداوم اثرات تحریم‌های اقتصادی بر پیامدهای سلامتی و برنامه‌ریزی مناسب براساس پیامدها» و در بعد سبک زندگی «ارائه راهنمایی در رابطه با اهمیت سبک زندگی سالم در دوران کودکی به خانواده‌ها از طریق مراکز بهداشتی» از بالاترین اولویت در راستای نهادینه‌سازی بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی در سیاست‌گذاری‌های نظام سلامت کشور برخوردار هستند.

جدول ۱- گزینه‌های سیاستی نهایی شده به ترتیب اولویت در بعد علم و پژوهش

رتبه	$C_i^*$	میانگین نمره حاصل از دلفی (۱-۵)	سیاست نهایی شده به ترتیب اولویت
۱	۰/۹	۴/۲۵	توانمندسازی محقق و سیاست‌گذار از طریق آموزش
۲	۰/۸۲۷	۳/۹۲	شناسایی توانمندی‌های ویژه دانشگاه‌ها و محققان و حمایت از آن‌ها در جهت انجام و شکوفایی آن توانمندی
۳	۰/۷۹۶	۳/۸۳	تشویق به افزایش همکاری‌های بین‌المللی در پژوهش‌های علوم پزشکی
۴	۰/۷۱۳	۳/۸۳	تقویت انگیزه از طریق تعیین و یا تغییر سازوکار تشویقی برای تولید و استفاده از دانش مانند تغییر معیارهای ارتقای شغلی اعضای هیئت علمی و مدیران

\* ارزش‌های نزدیکی نسبی

و مشروعیت هریک از گزینه‌های سیاستی ارائه شده براساس معیار لیکرت از ۱ تا ۵ امتیاز دهند، به طوری که امتیاز ۱ کمترین و امتیاز ۵ بیشترین شرط لازم برای اجرای هر یک از گزینه‌های سیاستی را دارا بود. این اقدام تا نیل به اکثریت قابل قبول (میانگین آرا بیش از ۷۰ درصد) خبرگان ادامه یافت. در دور سوم، پاسخ هر یک از خبرگان در دور دوم و میانگین پاسخ سایرین (کل افراد، خود فرد) به هر یک از گزینه‌ها، برای خبرگان ارسال و مجدد میزان توافق آن‌ها سنجیده شد. در نهایت از آنجایی که میزان توافق به ۷۰ درصد رسید، کار متوقف شد و گزینه‌هایی که بیش از ۷۰ درصد پاسخ‌دهندگان مناسبت، مقبولیت، امکان‌پذیری و مشروعیت آن‌ها را بالا یا خیلی بالا دانستند انتخاب و سایر گزینه‌ها حذف شدند (معیار انتخاب گزینه‌ها کسب میانگین نمره کل بیشتر ۳/۵ بود). پرسشنامه‌ها در سامانه برخط تهیه و از طریق رایانامه در اختیار افراد قرار گرفت و از آن‌ها خواسته شد در صورت امکان ظرف مدت دو هفته پرسشنامه‌ها را تکمیل کنند.

در آخرین مرحله این مطالعه، گزینه‌های نهایی شده با استفاده از روش تاپسیس (ترجیح براساس مشابهت به راه حل ایده‌آل) فازی رتبه‌بندی شدند. روش تاپسیس، که یکی از روش‌های جبرانی تصمیم‌گیری چند شاخصه است اولین بار در سال ۱۹۸۱ توسط یون و هوانگ معرفی شد (۱۰). در این روش ابتدا دو راه حل ایده‌آل منفی (بدترین گزینه) و راه حل ایده‌آل مثبت (بهترین گزینه) معرفی می‌شوند. سپس برای تمامی گزینه‌های موجود ارزش‌های نزدیکی نسبی ( $C_i$ ) محاسبه شده و فاصله خطی هر گزینه با بهترین و بدترین گزینه‌ها تعیین می‌شود. در نهایت آن گزینه که بیشترین فاصله خطی را از بدترین گزینه و کمترین فاصله را از بهترین گزینه دارا باشد، به عنوان گزینه بهینه انتخاب می‌شود (۱۱). از آنجا که موقعیت‌های تصمیم‌گیری همواره با عدم قطعیت همراه است در این مطالعه از منطق فازی برای کاهش تاثیرگذاری عدم قطعیت در نتایج استفاده شد. برای تحلیل داده‌ها در این مرحله از نرم‌افزار برخط سافت گستر استفاده شد.

جدول ۲- گزینه‌های سیاستی نهایی شده (با ارزش‌های نزدیکی نسبی بالای ۰/۷) به ترتیب اولویت در بعد معنویت و اخلاق<sup>#</sup>

رتبه	$C_i^*$	میانگین نمره حاصل از دلفی (۱-۵)	سیاست نهایی شده به ترتیب اولویت
۱	۰/۹۲۸	۴/۶۸	پوشش‌های رسانه‌ای در خصوص افزایش آگاهی عمومی از اخلاق حرفه‌ای پزشکی از جمله حقوق بیمار
۲	۰/۸۹۹	۴/۶۲	توجه و اصلاح آموزش اخلاق حرفه‌ای، تدوین نقشه علمی دقیق و کاربردی در حوزه اخلاق حرفه‌ای و نهادینه‌سازی اخلاق حرفه‌ای در کشور
۳	۰/۸۷۷	۴/۵۶	نگاه تخصصی و علمی به اخلاق حرفه‌ای
۴	۰/۸۷۳	۴/۵۶	افزایش علم و آگاهی و اولویت‌دهی به اخلاق در میان سیاست‌گذاران
۵	۰/۸۳۲	۴/۵	مدیریت تعارض منافع در حوزه سلامت هم در سطح سیاست‌گذار، هم در سطح بدنه جامعه، حرفه‌مندان و ارائه‌دهندگان خدمات سلامت و هم در سطح پژوهش
۶	۰/۸۱۷	۴/۴۴	اصلاح نظام پرداخت، جبران عادلانه خدمات و رفع تبعیض در بین پرداختی گروه‌های حرفه‌ای مختلف ارائه‌دهنده خدمات سلامت
۷	۰/۸۱	۴/۴۴	فرهنگ‌سازی از طریق حمایت‌طلبی و ترویج مفهوم و ارزش اخلاق حرفه‌ای
۸	۰/۷۸۸	۴/۳۸	فراهم آوردن شرایط مطلوب کاری برای ارائه‌دهندگان خدمات سلامت مانند توزیع نیروی انسانی بر اساس بار کاری
۹	۰/۷۷۴	۴/۳۸	افزایش انگیزه و پاسخ‌گویی در میان سیاست‌گذاران، مدیران و ارائه‌دهندگان خدمات سلامت
۹	۰/۷۷۴	۴/۳۸	حذف ارتباط مالی مستقیم بین پزشک و بیمار
۱۰	۰/۷۱۳	۴/۲۵	افزایش نظارت، ارزشیابی و پایش عملکرد سیاست‌گذاران، مدیران و ارائه‌دهندگان خدمات سلامت و مقایسه رویکرد داخلی با مسیر جهانی در این حوزه
۱۱	۰/۷۰۳	۴/۱۹	افزایش بودجه و کمک هزینه پژوهشی برای پژوهش‌های ملی در حوزه اخلاق

# به دلیل محدودیت فضا، گزینه‌های سیاستی نهایی به‌طور کامل در جدول ضمیمه ۳ ارائه شده است.

\* ارزش‌های نزدیکی نسبی

جدول ۳- گزینه‌های سیاستی نهایی شده (با ارزش‌های نزدیکی نسبی بالای ۰/۶) به ترتیب اولویت در بعد اقتصاد<sup>#</sup>

رتبه	$C_i^*$	میانگین نمره حاصل از دلفی (۱-۵)	سیاست نهایی شده به ترتیب اولویت
۱	۰/۸۳۹	۴/۵۸	افزایش توجه سیاست‌گذاران به مراقبت‌های اولیه بهداشتی، توسعه و روزآمد کردن شبکه بهداشتی-درمانی کشور و تحقق همه‌جانبه اصل اولویت پیشگیری
۲	۰/۶۳۸	۴/۳۳	افزایش پاسخ‌گویی و مسئولیت‌پذیری سیاست‌گذاران و ارائه‌دهندگان خدمات سلامت
۳	۰/۶۳۳	۴/۲۵	ارتقای مشارکت مردم با رویکرد ارتقای فرهنگ و افزایش سواد سلامت در جامعه
۴	۰/۶۱۶	۴/۲۵	توزیع عادلانه خدمات و مراقبت‌های سلامت
۵	۰/۶۰۳	۴/۲۵	ارتقای مهارت‌های سرمایه‌انسانی، افزایش سرمایه‌گذاری، توسعه کمی و کیفی و توزیع عادلانه منابع انسانی سلامت

# به دلیل محدودیت فضا، گزینه‌های سیاستی نهایی به‌طور کامل در جدول ضمیمه ۴ ارائه شده است.

\* ارزش‌های نزدیکی نسبی

جدول ۴- گزینه‌های سیاستی نهایی شده (با ارزش‌های نزدیکی نسبی بالای ۰/۷) به ترتیب اولویت در بعد عدالت و مبارزه با فساد<sup>#</sup>

رتبه	$C_i^*$	میانگین نمره حاصل از دلفی (۱-۵)	سیاست نهایی شده به ترتیب اولویت
۱	۰/۹۵	۴/۱۳	رفع انحصار تولید، توزیع و ارائه دارو، تجهیزات پزشکی و خدمات سلامت
۲	۰/۸۹۱	۴/۱۳	تدوین سازوکارهای افزایش شفافیت و پاسخ‌گویی و تقویت نظارت دقیق و یکپارچه بر عملکرد سیاست‌گذاران، مدیران، ارائه‌دهندگان خدمات سلامت و خریداران خدمات سلامت
۳	۰/۸۵۳	۴/۱۹	گزارش منظم شاخص‌های کلیدی عملکرد
۴	۰/۸۲۷	۳/۸۸	ارائه نظام اطلاعاتی مناسب و جامع به منظور تسهیل فرآیندهای نظارتی و خدمت‌رسانی
۵	۰/۷۹۳	۳/۹۴	ارائه گزارش‌های شفاف و به موقع مالی
۶	۰/۷۸	۴/۰۶	شناسایی مصادیق و جایگاه‌های تعارض منافع و تدوین مقررات، سیاست‌گذاری‌ها و ارائه دستورالعمل‌هایی برای مدیریت آن
۷	۰/۷۴۹	۳/۷۵	توسعه نظام شبکه خدمات بهداشتی-درمانی، برقراری نظام ارجاع، پزشک خانواده و سطح‌بندی خدمات
۸	۰/۷۲۳	۳/۸۸	گسترش زیرساخت‌های فناوری اطلاعات برای شناسایی صحیح توان مالی افراد و تعیین حق بیمه عادلانه

# به دلیل محدودیت فضا، گزینه‌های سیاستی نهایی به‌طور کامل در جدول ضمیمه ۵ ارائه شده است.

\* ارزش‌های نزدیکی نسبی

جدول ۵- گزینه‌های سیاستی نهایی شده (با ارزش‌های نزدیکی نسبی بالای ۰/۷) به ترتیب اولویت در بعد استقلال و آزادی #

رتبه	*C <sub>i</sub>	میانگین نمره حاصل از دلفی (۱-۵)	سیاست نهایی شده به ترتیب اولویت
۱	۰/۸۶۲	۳/۸۸	کارآفرینی در حوزه سلامت اقتصاد مقاومتی و اشتغال‌زایی
۲	۰/۸۵۳	۴	ارتقای فرهنگ بهره‌وری و استفاده از محصولات داخلی توسط ارائه‌دهندگان سلامت، ابداع روش‌های درمانی نوآورانه؛ حمایت از تولیدات داخلی و استانداردسازی محصولات و کالاهای سلامتی داخلی

# به دلیل محدودیت فضا، گزینه‌های سیاستی نهایی به‌طور کامل در جدول ضمیمه ۶ ارائه شده است.  
\* ارزش‌های نزدیکی نسبی

جدول ۶- گزینه‌های سیاستی نهایی شده (با ارزش‌های نزدیکی نسبی بالای ۰/۶) به ترتیب اولویت در بعد عزت ملی، روابط خارجی و مرزبندی با دشمن #

رتبه	*C <sub>i</sub>	میانگین نمره حاصل از دلفی (۱-۵)	سیاست نهایی شده به ترتیب اولویت
۱	۱	۴/۵۸	نظارت و پایش مداوم اثرات تحریم‌های اقتصادی بر پیامدهای سلامتی و برنامه‌ریزی مناسب براساس پیامدها
۲	۰/۸۸۴	۴/۵	تدوین و اجرای سیاست‌هایی برای کسب برترین نظام سلامت منطقه و تبدیل شدن به یکی از مقاصد قابل اعتماد بهداشت و درمان در منطقه
۳	۰/۶۲۳	۳/۹۲	تقویت سیاست‌ورزی سلامت با هدف ارزآوری مناسب، معتبر، مستمر، پایدار و پر قدرت
۴	۰/۶۱۹	۳/۵	تدوین رویکردهای نوآورانه و جدید برای روابط سیاسی خارجی

# به دلیل محدودیت فضا، گزینه‌های سیاستی نهایی به‌طور کامل در جدول ضمیمه ۷ ارائه شده است.  
\* ارزش‌های نزدیکی نسبی

جدول ۷- گزینه‌های سیاستی نهایی شده (با ارزش‌های نزدیکی نسبی بالای ۰/۷) به ترتیب اولویت در بعد سبک زندگی #

رتبه	*C <sub>i</sub>	میانگین نمره حاصل از دلفی (۱-۵)	سیاست نهایی شده به ترتیب اولویت
۱	۰/۹۳۲	۴/۵۸	ارائه راهنمایی در رابطه با اهمیت سبک زندگی سالم در دوران کودکی به خانواده‌ها از طریق مراکز بهداشتی
۲	۰/۹۲۵	۴/۵۸	اجرای برنامه‌هایی برای غربالگری و شناسایی زودهنگام بیماران به‌ویژه برای گروه‌های در معرض آسیب
۳	۰/۸۵	۴/۴۲	ایجاد فرصت عملی برای یادگیری در مورد رفتارهای بهداشتی تغذیه‌ای و فعالیت‌های جسمانی به‌صورت رسمی و غیررسمی در مدارس
۴	۰/۸۲۳	۴/۳۳	اجرا و اعمال برنامه‌های پیش، نظارت و اعمال قانون بر ترویج عوامل خطر بیماری‌های غیرواگیر در سطح جامعه (مدارس و محیط‌های کاری)
۵	۰/۷۷	۴/۱۷	ارتقای سواد جامعه با استفاده از رسانه‌های گروهی و تبلیغات
۶	۰/۷۴۹	۴/۱۷	نظارت قوی بر فعالیت صنایع غذایی و تبلیغات وابسته
۷	۰/۷۴۱	۴/۱۷	بهبود همکاری‌های بین‌بخشی برای کاهش عوامل خطر بیماری‌های غیرواگیر
۸	۰/۷۲۳	۴/۰۸	مشارکت مؤثر کشوری در سطوح استان و شهرستان برای پیگیری اجرای برنامه‌ها
۹	۰/۷۲	۴/۰۸	الزامی بودن انجام فعالیت ورزشی روزانه در مدارس

# به دلیل محدودیت فضا، گزینه‌های سیاستی نهایی به‌طور کامل در جدول ضمیمه ۸ ارائه شده است.  
\* ارزش‌های نزدیکی نسبی

## بحث

علمی در تاریخ هر کشور نیازمند سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی برای جبران کاستی‌ها و تسریع حرکت در جهت رسیدن به قله‌های علم و دانش است. از سوی دیگر با توجه به شرایط ویژه تحریم‌های ناجوانمردانه بین‌المللی علیه ایران (۱۲)، حفظ و گسترش سرآمدی علمی، دشوار و نیازمند اراده و عزم جدی است که جز در سایه اخلاق و بدون یک حرکت جهادی در جهت رسیدن به قله‌های علوم و دانش امکان‌پذیر نیست (۱۳، ۱۴). از آنجایی که «توانمندسازی محقق و سیاست‌گذار از طریق آموزش» به عنوان اولویت‌دارترین گزینه سیاستی در بعد علم و پژوهش مورد تأیید خبرگان حوزه قرار

پژوهش حاضر به دنبال ترجمان آگاه از شواهد گزینه‌های سیاستی نظام سلامت از بیانیه گام دوم انقلاب بود. در مقوله علم و پژوهش ۴ زیرمقوله اهمیت دانش، عملی کردن دانش، وضعیت فعلی علم و دانش در کشور، توصیه برای آینده و وضعیت گذشته علم و دانش در کشور استخراج شد. دانش، پایه عزت و قدرت یک کشور است که باید در درجه اول اولویت‌ها و برنامه‌های هر کشور قرار گیرد. از این رو، توجه به مرجعیت علمی و هدف‌گذاری مناسب برای فتح قله‌های دانش از ضروریات نظام سلامت است. عقب‌ماندگی‌های

اخلاق حرفه‌ای، تدوین نقشه علمی دقیق و کاربردی در حوزه اخلاق حرفه‌ای و نهادینه‌سازی اخلاق حرفه‌ای در کشور؛ نگاه تخصصی و علمی به اخلاق حرفه‌ای؛ افزایش علم و آگاهی و اولویت‌دهی به اخلاق در میان سیاست‌گذاران و مدیریت تعارض منافع در حوزه سلامت هم در سطح سیاست‌گذار، هم در سطح بدنه جامعه، حرفه‌مندان و ارائه‌دهندگان خدمات سلامت و هم در سطح پژوهش نیز بیشتر مورد توجه سیاست‌گذاران حوزه نظام سلامت قرار گیرد.

در بعد اقتصاد شش مقوله ارتباط اقتصاد و پیشرفت جامعه، اقتصاد مقاومتی؛ راه حل چالش‌های اقتصادی، چالش‌های بیرونی اقتصاد کشور، چالش‌های درونی اقتصاد کشور (عیوب ساختاری و ضعف‌های مدیریتی)، نتیجه چالش‌های اقتصادی و راه حل چالش‌های اقتصادی گزارش شد. شاید بتوان گفت که اقتصاد مستقل، مولد و دانش بنیان مهم‌ترین نکته در اقتصاد است به نحوی که علاوه بر کاهش اثرات تحریم بر آن، مسیری مطمئن برای دستیابی به اهداف کشور را فراهم کند. در این خصوص لازم است مواردی نظیر جوان‌گرایی و مناسبات مدیریتی خردمندانه مورد توجه ویژه سیاست‌گذاران قرار گیرد. از این رو می‌توان کاربست‌هایی با محوریت خودکفایی، عدالت، تکیه بر توان داخلی، مدیریت منابع، ارزشیابی فرایندهای اقتصادی و توجه به عدالت و مبارزه با فساد را در دستور کار نظام سلامت قرار داد. در همین راستا، «افزایش توجه سیاست‌گذاران به مراقبت‌های اولیه بهداشتی، توسعه و روزآمد کردن شبکه بهداشتی-درمانی کشور و تحقق همه جانبه اصل اولویت‌پیشگیری» به عنوان اولویت‌دارترین سیاست در مقوله اقتصاد در نظام سلامت، مورد تأیید و اجماع نظر خبرگان قرار گرفت.

در بعد عدالت و مبارزه با فساد سه مقوله اهمیت و جایگاه عدالت، استقرار عدالت و وظایف حاکمیت استخراج شد. موضوع عدالت جایگاه ویژه‌ای در حکمرانی دارد که می‌تواند منجر به مشروعیت بخشیدن حکومت شود (۱۸). در مقابل، فساد دشمن مشروعیت حکومت‌ها است که باعث عدم کسب مشروعیت و مقبولیت حکومت در بین جامعه خواهد شد. از راه‌های برقراری عدالت می‌توان به توزیع قدرت بین جوانان و جوان‌گرایی و نیز رسیدگی به قشر ضعیف جامعه اشاره کرد. از سوی دیگر ارائه قوانین، سیاست‌ها و دستورالعمل‌ها از الزامات مبارزه با فساد به شمار می‌آید. می‌توان انتظار داشت کاربست‌هایی با موضوعیت مشروعیت و مقبولیت، مبارزه با فساد و بی‌عدالتی در زنجیره تامین و فرایندهای ارائه خدمت، استقرار عدالت در فرآیند ارائه خدمت و نیز شفافیت در امور در نظام سلامت مورد استفاده قرار گیرند؛ لذا، خبرگان این حوزه، «رفع انحصار تولید، توزیع و ارائه دارو، تجهیزات پزشکی و خدمات سلامت» را

گرفته است، تمرکز بر این حوزه حائز اهمیت است. در دهه‌های اخیر، به‌رغم عدم ثبات سیاسی، اقتصادی و اجتماعی و به ویژه تحریم‌های سختگیرانه ایالت متحده، ایران در زمینه علم و پژوهش و تولیدات علمی در حوزه سلامت رشد قابل ملاحظه‌ای داشته است (۱۵، ۱۶). این رشد و پیشرفت هم از جنبه کمی و هم از جنبه کیفی قابل توجه بوده است (۱۳، ۱۵، ۱۷). در این دوره تحول گسترده‌ای در ایجاد و توسعه ظرفیت برای پژوهش در حوزه سلامت نیز به‌وقوع پیوسته است. با این وجود، برخی جنبه‌ها از جمله شناسایی ذی‌نفعان، نهادها، سیاست‌ها و ساختارهای مرتبط به همراه مشوق‌های موجود در جامعه دانشگاهی و منابع مالی که زمینه‌ساز افزایش نتایج تحقیقات سلامت در ایران هستند، نیاز به ارتقا دارند (۱۵). از این رو نگاه نظام‌مند به پژوهش‌های ملی در حوزه سلامت و حمایت از کاربست مؤثر و معنادار پژوهش‌ها در سیاست‌گذاری و با هدف تولید ثروت حائز اهمیت است؛ تا بتوان به یک رویکرد جامع، یکپارچه و هماهنگ برای درک و هدایت تولیدات و استفاده از نتایج پژوهش‌های حوزه سلامت رسید. به‌طور کلی با توجه به شرایط موجود در نظام سلامت ایران کاربست‌هایی که می‌توان در بعد علم و پژوهش از آن‌ها انتظار داشت بیشتر حول محور ارتقای بنیه علمی کشور با در نظر گرفتن موازین اخلاقی، تقویت ارتباط دانشگاه‌ها و نهادهای سیاست‌گذاری و بهره‌گیری از نتایج تحقیقات در سیاست‌گذاری‌ها است، به نحوی که بتوانیم در آینده نزدیک شاهد سیاست‌گذاری آگاه از شواهد در همه ابعاد نظام سلامت باشیم.

در مقوله معنویت و اخلاق ۴ زیرمقوله ویژگی‌های معنویت و اخلاق، وظایف حاکمان، ارتباط رسانه و معنویت و وظایف مردم استخراج شد. ارزش‌های معنوی و فضیلت‌های اخلاقی نیازهای اصلی هر جامعه هستند. به نحوی که می‌توان انتظار داشت رشد شعور معنوی و وجدان اخلاقی بتواند جبران‌کننده کمبودهای مادی جامعه باشد. با این حال توجه به این نکته مهم است که معنویت و اخلاق باید از سطوح بالای حاکمان آغاز شده و به مردم برسد. در این خصوص نمی‌توان از مسئولیت اشخاص و نهادهای غیرحکومتی در اجرا و تداوم این مهم چشم پوشی کرد. در این میان بنا به گفته مصاحبه‌شوندگان «توجه به کانون‌های ضد معنویات و اخلاق چه در داخل و چه در خارج از کشور از اهمیت بسزایی برخوردار است». به‌طور کلی با توجه به شرایط موجود در نظام سلامت ایران و طبق توافق نظر خبرگان در مطالعه حاضر انتظار می‌رود پس از توجه به «پویان‌های رسانه‌ای در خصوص افزایش آگاهی عمومی از اخلاق حرفه‌ای پزشکی از جمله حقوق بیمار» برخی دیگر از سیاست‌ها شامل توجه و اصلاح آموزش

راهبردی و نیاز حیاتی ایران به توسعه دیپلماسی سلامت در عرصه جهانی، مقوله‌ای حیاتی است. از آنجایی که وابستگی‌های ناشی از جهانی شدن، به آسیب‌پذیری‌های مشترک بین حوزه سیاست خارجی و نظام سلامت می‌انجامد مدیریت مؤثر آن مستلزم اقدامات مشترک است (۲۰). از این رو، یکی از مهم‌ترین این اقدامات درک و پذیرش این واقعیت است که در دنیای امروز اتفاقاتی که در سطح بین‌المللی می‌افتد بیش از پیش در حل مسائل در داخل کشور نقش داشته و به‌طور متقابل طرح و اجرای یک سیاست خارجی موفق از طریق درک درست مسائل و نیازهای داخلی کشورها میسر است. بنابراین، درک درست از مسائل داخلی و بین‌المللی در یک حوزه مشخص، از جمله سلامت عمومی، از لوازم توفیق برای برخورد مؤثر با آن‌ها است. همکاری حوزه‌های سیاست‌گذاری که دارای همپوشانی هستند و تلاش مسئولان مربوطه برای سیاست‌گذاری توأمان در بخش‌های مشترک، پیش‌شرط تدوین درست و اجرای موفق سیاست‌ها است. اقدام برای تحقق بهبود این رابطه در حوزه سیاست خارجی و سلامت مستلزم ظرفیت‌سازی برای حضور مؤثر در دیپلماسی سلامت از طریق ایجاد ساختار سازمانی مناسب برای همکاری جهات مربوطه در سطح ملی و تربیت متخصصان سلامت و دیپلمات‌ها با ظرفیت‌های لازم است. در این راستا، از طریق ایجاد شبکه‌های لازم، تبادل تجربه و ظرفیت‌سازی می‌توان توانایی‌های ملی در این حوزه را تقویت کرد (۲۰).

در بعد سبک زندگی زیرمقوله اهمیت سبک زندگی ایرانی-اسلامی استخراج شد، که کاربست‌هایی نظیر تلاش برای ارتقای سبک زندگی سالم، شناسایی و ترویج سبک زندگی سلامت محور و معرفی سبک زندگی سالم متناسب با معیارهای ایرانی و اسلامی در نظام سلامت را به همراه دارد. سبک زندگی سلامت محور به عنوان یک پدیده چند علتی، چند بعدی و چند دلالتی به الگوهای جمعی رفتار مربوط می‌شود که می‌تواند برای جلوگیری از مشکلات مربوط به سلامت و تضمین‌کننده سلامت برای فرد باشد. جوهره تعریف سبک زندگی سلامت محور انسجام در انجام دادن مجموعه‌ای از رفتارهای مرتبط با بهداشت و سلامتی است (۲۱، ۲۲). ارتقای سبک زندگی ایرانی-اسلامی و سلامت محور، توجه سیاست‌گذاران به «ارائه راهنمایی در رابطه با اهمیت سبک زندگی سالم در دوران کودکی به خانواده‌ها از طریق مراکز بهداشتی» را می‌طلبد. براساس گزارش سازمان جهانی سلامت، پنج بیماری چاقی، سکنه قلبی، دیابت، سرطان و پوکی استخوان به عنوان مهم‌ترین بیماری‌های مزمن در جهان شناخته شده‌اند که تمامی آن‌ها با سبک زندگی و تغذیه ارتباط مستقیم دارند (۲۱، ۲۲). در این رابطه علاوه بر ارائه آگاهی به افراد جامعه باید روندی تداومی در آگاهی بخشی وجود داشته باشد تا تبدیل به یک رفتار اجتماعی و تبعیت

اولویت‌دارترین گزینه سیاستی برای دستیابی به عدالت و مبارزه با فساد در نظام سلامت دانستند.

در بعد استقلال و آزادی مقولات استقلال، آزادی اجتماعی و رابطه حاکمیت و تأمین استقلال استخراج شد. استقلال باید در آزادی عمل و اندیشه وجود داشته باشد. نکته مهم در بعد استقلال و آزادی، وجود استقلال و آزادی در مشارکت مردم در تصمیم‌گیری است. در این خصوص وظیفه دولت تأمین استقلال و مشارکت مردم و توجه به عدم تقابل آزادی و اخلاق و معنویت خواهد بود. بنابراین قابل انتظار است که کاربست‌های نظام سلامت در حوزه استقلال و آزادی حول محورهای استقلال در زنجیره تأمین، مشارکت مردم در تصمیم‌گیری و دیپلماسی سلامت باشد. از این رو از آنجایی که «کارآفرینی در حوزه سلامت، اقتصاد مقاومتی و اشتغال‌زایی» به عنوان اولویت‌دارترین گزینه سیاستی عنوان شد، تمرکز بر این حوزه حائز اهمیت است. در همین راستا، مطالعات نشان می‌دهد تأکید بر دانش و فناوری و دانش‌بنیان کردن حوزه سلامت در کشور، باید با محوریت استقلال و ایجاد خودکفایی داخلی باشد و نه اهرمی کردن بخش سلامت به عنوان یکی از محورهای توسعه اقتصادی و گسترش صادرات؛ چراکه یکی از راه‌های دستیابی به استقلال در حوزه سلامت، پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی است. این شیوه اقتصادی موجب کاهش وابستگی‌ها، افزایش خودباوری ملی، تحقق خوداتکایی، افزایش تاب‌آوری و تحکیم استقلال می‌شود (۱۹).

در بعد عزت ملی، روابط خارجی و مرزبندی با دشمن مقولات اصول روابط بین‌الملل، روابط خارجی و عزت ملی استخراج شد. حضور مؤثر و عزت‌مدار در عرصه بین‌الملل از پایه‌های حاکمیت خوب در همه جوامع به شمار می‌رود که تحقق آن نیازمند توجه جدی به مصالح ملی، اصول حکمرانی بین‌الملل و پرورش و تربیت حاکمان توانمند است. با توجه به تحلیل‌های حاصل از این بعد و طبق اجماع نظر خبرگان حوزه، لازم است توجه به سیاست «نظارت و پایش مداوم اثرات تحریم‌های اقتصادی بر پیامدهای سلامتی و برنامه‌ریزی مناسب براساس پیامدها» در دستور کار سیاست‌گذاران نظام سلامت قرار گیرد. نباید فراموش کرد نظام سلامت ایران به دلیل وجود تحریم‌های چندجانبه و ظالمانه بین‌المللی، با چالش‌های اقتصادی و دارویی فراوانی مواجهه است که عبور از آن‌ها، بدون حل و فصل مناقشات بین‌المللی و رایزنی با کشورهای دیگر از طریق دیپلماسی سلامت که به عنوان «قدرت نرم» از آن یاد می‌شود، امکان‌پذیر نیست. همکاری و هم‌اندیشی سیاست‌گذاران، فعالان سیاسی در حوزه روابط بین‌الملل، متخصصان در حوزه‌های پزشکی و بهداشتی، اقتصاد سلامت و مدیریت نظام سلامت با توجه به جایگاه

است نتایج مطالعه حاضر راه‌گشایی در جهت دستیابی به آرمان‌های پیشرو توسعه‌ی کشور عزیزمان در نظام سلامت در پساچهل سالگی انقلاب اسلامی باشد.

همگان از آن شود. اصلاح رفتار افراد به‌عنوان مهم‌ترین محور بحث سلامت در سبک‌های زندگی وابسته به فرد است که به‌عنوان عوامل تشکیل‌دهنده فرهنگ یک جامعه مطرح می‌شوند.

## نتیجه‌گیری

سلامت به‌عنوان محور توسعه جوامع، و پیش‌شرط، شاخص و پیامد توسعه پایدار شناخته شده است. به‌رغم تلاش‌های قابل‌تقدیر صورت‌گرفته و پیشرفت‌های چشم‌گیر در نظام سلامت کشورمان، دستیابی به تعالی همه‌جانبه در گام دوم انقلاب اسلامی و ارتقای روزافزون سلامت به‌عنوان رکن عدالت اجتماعی و مسیر نیل به توسعه پایدار، مستلزم تلاش بیش از پیش سیاست‌گذاران نظام سلامت در جهت تدوین سیاست‌ها با نگاه گسترده‌تر به حاکمیت مطلوب نظام سلامت در هر یک ابعاد توصیه‌های رهبر معظم انقلاب می‌باشد. امید

## تقدیر و تشکر

نویسندگان مطالعه حاضر بر خود لازم می‌دانند مراتب تقدیر و تشکر صمیمانه خود را از فرهنگستان علوم پزشکی جمهوری اسلامی ایران که با حمایت‌های مالی خود ما را در انجام و ارتقای کیفی این پژوهش یاری رساندند، اعلام کنند.

## تضاد منافع

مقاله حاضر ماحصل مطالعه‌ای است که به دعوت فرهنگستان علوم پزشکی جمهوری اسلامی ایران انجام شده است.

## منابع

- Vahid Dastjerdi M, Mohtashami B, Ahmadi B, Hosseini M, Farzadi F. Role and Mission of Women and Youth and Their Position Within the Academy of Medical Sciences. *Iran J Cult Health Promot* 2020; 3(4): 366-71. [In Persian]
- Academy of Medical Sciences. Implementing "The Second Phase" Policy of the Islamic Revolution: Suggestions of the Supreme Leader on Healthcare. *Iran J Cult Health Promot* 2020; 3(4): 361-3. [In Persian]
- Pourabbasi A, Emami-Razavi SH, Kheiry Z, Naghavi Alhosseini SS, Larijani B. Explaining the Position of the "Second Step of the Revolution" Statement Among upper documents of the Islamic Republic of Iran and the Implementation of its Concepts in the Medical Education System. *Teb va Tazkiye* 2019; 28(3): 1-10. [In Persian]
- Haghdooost AA, Pourabbasi A. Introduction: Futurism of higher health education based on the concepts of the declaration of the second step of the Islamic Revolution; Necessities, axes and requirements. *Iran J Cult Health Promot* 2020; 3(4): 358-60. [In Persian]
- Bagheri Lankaran K, Khankeh HR, Zarei N, Fararouei M, Saboori Z, Joulaei H. Toward Equity under Health System Reform; A Systematic Review. *Shiraz E-Med J* 2017; 18(11): e57724.
- Atun R, de Andrade LO, Almeida G, Cotlear D, Dmytraczenko T, Frenz P, et al. Health-system reform and universal health coverage in Latin America. *Lancet* 2015; 385(9974): 1230-47.
- Jadoo SAA, Aljunid SM, Sulku SN, Al-Dubai SAR, Puteh SEW, Ahmed Z, et al. Health system reform from the people's point of view: development of reliable and valid questionnaire. *Malaysian Journal of Public Health Medicine* 2013; 13(2): 65-76.
- Guba EG, Lincoln YS. Epistemological and methodological bases of naturalistic inquiry. *Educational Communication and Technology* 1982; 30(4): 233-52.
- Ahmadi F, Nasiriani K, Abazari P. Delphi technique: a tool for research. *Iranian Journal of Medical Education* 2008; 8(1): 175-85. [In Persian]
- Hwang CL, Yoon K. Multiple Attribute Decision Making: Methods and Applications A State-of-the-Art Survey. *Lecture Notes in Economics and Mathematical Systems*. Berlin, Heidelberg: Springer; 1981.
- Lin M, Huang C, Xu Z. TOPSIS Method Based on Correlation Coefficient and Entropy Measure for Linguistic Pythagorean Fuzzy Sets and Its Application to Multiple Attribute Decision Making. *Complexity* 2019; 2019: 6967390.
- Takian A, Raoufi A, Kazempour-Ardebili S. COVID-19 battle during the toughest sanctions against Iran. *Lancet* 2020; 395(10229): 1035-6.
- Akhondzadeh S, Ebadifar A, Baradaran Eftekhari M, Falahat K. *Medical Science and Research in Iran*. *Arch Iran Med* 2017; 20(11): 665-72.
- Kokabisaghi F, Miller AC, Bashar FR, Salehi M, Zarchi AAK, Keramatfar A, et al. Impact of United States political sanctions on international collaborations and research in Iran. *BMJ Glob Health* 2019; 4(5): e001692.
- Mansoori P. Evolution of Iran's health research system over the past 50 years: a narrative review. *J Glob Health* 2018; 8(2): 020703.
- Delavari AR, Rajabi F, Hekmatnia F, Arnaout F, Esmailzadeh H, Lankarani KB, et al. Iran's Health Innovation and Science Development Plan by 2025. *Iranian Journal of Public Health* 2009; 38(1): 13-6. [In Persian]
- Mansoori P, Marusic A, Majdzadeh R. Iran's research needs to be more noticed. *Lancet* 2017; 389(10068): 503-4.
- Ghiasvand H, Mohamadi E, Olyaeemaneh A, Kiani MM, Armoon B, Takian A. Health equity in Iran: A systematic review. *Med J Islam Repub Iran* 2021; 35(1): 394-408.
- Etemadi M, Emam-Gholipour S, Pourreza A, Tabrizchi N, Hosseini SJ, Shahedi M, et al. Strategies for Achieving a Resilient Economy in Health. *Iran J Cult Health Promot* 2019; 3(3): 250-66. [In Persian]
- Hosseini Divkolaye NS, Radfar MH, Seighali F, Burkle FM. When health diplomacy serves foreign policy: use of soft power to quell conflict and crises. *Disaster Med Public Health Prep* 2016; 10(5): 724-7.
- Parsamehr M, Rasoulinezhad SP. The study of the relationship between lifestyle and social health among people of Talesh City. *Quarterly Journal of Social Development* 2015; 10(1): 35-66. [In Persian]
- Dalvandi A, Maddah SSB, Khankeh H, Parvaneh S, Bahrami F, Hesam Zadeh A, et al. The health-oriented lifestyle in Islamic culture. *Journal of Qualitative Research in Health Sciences* 2020; 1(4): 332-43. [In Persian]

## Original

# Health Policies in the Statement of the Second Step of the Islamic Revolution

Azam Raoofi<sup>1,2</sup>, Amirhossein Takian<sup>2,3,4\*</sup>, Hajar Haghighi<sup>1</sup>, Khatere Khanjankhani<sup>1,5</sup>, Alireza Olyaeemanesh<sup>2,6</sup>, Efat Mohammadi<sup>7</sup>

1. PhD candidate in Health Policy; Department of Health Management, Policy & Economics; School of Public Health; Tehran University of Medical Sciences; Tehran; Iran
  2. Professor & Head, Department of Global Health and Public Policy; Affiliated Member, the Iranian Academy of Medical Sciences; Founder, the Think Tank for Good Governance in Health, Health Equity Research Center (HERC), Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran
  3. Professor and Director of the Department of Global Health and Public Policy; School of Public Health; Tehran University of Medical Sciences; Tehran; Iran
  4. Professor of the Department of Health Management, Policy & Economics; School of Public Health; Tehran University of Medical Sciences; Tehran; Iran
  5. The Think Tank for Good Governance in Health; Tehran University of Medical Sciences; Tehran; Iran
  6. Department of Payment and Financial Resources of Health System; National Institute of Health Research; Tehran University of Medical Sciences; Tehran; Iran
  7. Assistant Professor; Health Equity Research Center; Tehran University of Medical Sciences; Tehran; Iran
- \* **Corresponding Author:** Department of Global Health and Public Policy; School of Public Health; Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran, takian@tums.ac.ir

## Abstract

**Background:** Inspired by the statement we aimed to draw palpable policy options for the health system in order to implement the recommendations of the Supreme Leader.

**Methods:** After analyzing the qualitative content of the statement and identifying the applications of the topics in the health system, we conducted interviews with experts. Finally, the policy options for the health system were provided in each of the components of the statement and were finalized using a combination of Delphi and Fuzzy TOPSIS methods.

**Results:** According to the experts, "Empowering researcher and policymaker"; "Media campaigns to increase public awareness of medical professional ethics"; "expanding primary healthcare and referral system"; "Fighting the monopoly of production, distribution and provision of medicine, medical equipment and health services"; "Entrepreneurship in the field of health and resistance economy"; "Monitoring and planning the effects of economic sanctions on health"; and "Informing families regarding the importance of healthy lifestyle in childhood" are of the highest priorities to institutionalize each dimensions of the statement in health policies of Iran.

**Conclusion:** Despite commendable efforts and significant progress in the health system of Iran, achieving comprehensive excellence in the second step of the Islamic Revolution requires more efforts by health policymakers to formulate health policies on the basis of a good governance approach. Our findings might pave the way, we envisage, towards achieving an optimal health system in the post-fortieth of the Islamic Revolution in Iran.

**Keywords:** Delivery of Health Care, Health Care Reform, Health Planning, Health Policy